

Відзив

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора

Васяновича Григорія Петровича

на дисертаційне дослідження **Русин Галини Андріївни**

«Тенденції розвитку української етнопедагогіки на західноукраїнських землях (1772-1939рр.)», подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дослідження

Необхідність історико-педагогічного аналізу навчання й виховання дітей та молоді в минулі століття зумовлена актуальністю врахування історичних тенденцій розвитку регіональних педагогічних явищ в їх тягlostі та наступності. Етнопедагогіка як наука про народну педагогіку має достатній науково-педагогічний дослідницький потенціал; у той же час існує чимало «білих плям» в історії розвитку народно-педагогічних знань, що потребує виваженого, об'єктивного наукового підходу до їх вивчення. Окрім того, розгортання глобалізаційних процесів в освіті, стандартизація форм і методів освітнього процесу як потужні виклики етнонаціональним системам освіти європейських країн спонукають до систематизації, узагальнення, історико-педагогічного аналізу надбань народної педагогіки в її загальнодержавному та історико-регіональному вимірах.

З огляду на це, **актуальність** дослідження Русин Галини Андріївни, яке представляє комплексний історико-педагогічний аналіз тенденцій розвитку української етнопедагогіки на західноукраїнських землях у 1772-1939 рр. та окреслення прогностичних можливостей використання означеного досвіду в сучасній системі освіти, не викликає сумнівів. Варто відзначити відповідність теми дисертаційного дослідження комплексній науково-дослідній темі «Становлення та розвиток освіти та виховання в різні історичні періоди», яка розробляється кафедрою професійно-педагогічної, спеціальної освіти,

андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Наголосимо, що представлені в роботі Г.А.Русин факти й висновки можуть позитивно впливати на розвиток людського й освітнього потенціалу в сучасній Україні, опосередковано забезпечуючи її сталий розвиток і конкурентоспроможність, визначені у ст. 3 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2012). Крім того, матеріали дисертації можуть бути корисними в процесі планування й організації історико-педагогічних досліджень в Україні, у підготовці науково-методичної та навчальної літератури, в джерелознавчих та бібліографічних дослідженнях. Висновки й рекомендації дисертаційного дослідження є практично значущими, що визначається можливістю застосування її змісту та відповідних історико-педагогічних інтерпретацій у процесі викладання курсів етнопедогогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, історико-педагогічного джерелознавства.

Не викликає застережень концептуальна ідея дослідження Г.А.Русин про те, що впродовж тривалого історичного періоду розвиток української етнопедогогіки на західноукраїнських землях відбувався у межах взаємопов'язаних етнопедогогічних концептів – Родини, Мови, Віри і Громади. Ґрунтовно опрацьована концепція дослідження представляє єдність наукових підходів, принципів, концептів та чинників, що детермінували розвиток досліджуваного історико-педагогічного явища упродовж тривалого історичного часу, і тісно пов'язані з сучасними вимогами до організації й змісту освітнього процесу в системі загальної середньої та вищої освіти.

Викладені аргументи засвідчують, на нашу думку, актуальність і суспільну затребуваність дисертаційного дослідження Г.А.Русин, предмет якого обрано зміст, форми, методи народної педагогіки, історичні та прогностичні тенденції розвитку української етнопедогогіки на західноукраїнських землях (1772-1939 рр.). Виходячи з вибудованої дисертанткою концепції, провідними засадами дослідження визначено його парадигмальні ідеї (нотаційно-вказівна, конструкційно-превентивна,

кумулятивно-базисна, аналітична, кодифікаційна), принципи (об'єктивність, історизм, єдність історичного й логічного, спадкоємність і наступність), провідні наукові підходи та методи.

Наукова новизна одержаних результатів

У дисертації представлено всі необхідні рівні наукової новизни отриманих у процесі дослідження результатів. До найбільш істотних наукових результатів, що вперше представлені в дисертації Г.А.Русин варто віднести: висновки з системного й комплексного аналізу розвитку української етнопедагогіки на західноукраїнських землях в умовах імперської окупації в історичній тяглоті й відповідній динаміці; обґрунтування провідних тенденцій розвитку досліджуваного явища з урахуванням концептуального та змістового критеріїв; аналіз змісту й сутності провідних етнопедагогічних концептів (Родина, Мова, Віра й Громада) та їх впливу на розвиток народної педагогіки західноукраїнської спільноти в досліджуваній період; визначення етнодемографічних, соціально-політичних і соціокультурних чинників формування етнопедагогічних знань українців на західноукраїнських землях; розробку періодизації розвитку цього історико-педагогічного процесу; характеристику постулатів та атрибутів родинної народної педагогіки західних українців, складників народного виховного ідеалу в досліджуваній період; вичленення етнопедагогічних характеристик основних моделей національного шкільництва в умовах окупації західноукраїнських земель (точково-фрагментарної, лінійно-фрагментарної, ступенево-фрагментарної); обґрунтування етнопедагогічного складника діяльності дитячих та молодіжних організацій Західної України; визначення перспектив використання народно-педагогічного досвіду західних українців у сучасній системі освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Ознайомлення з текстом дисертації Г.А.Русин засвідчило використання дисертанткою міждисциплінарного підходу до вивчення проблеми тенденцій розвитку етнопедагогіки західних українців упродовж півтора століття. Позитивне враження складає коректна структура дисертаційної роботи та її науковий апарат.

Аналіз дисертації та її завершеності свідчить про те, що зміст дисертаційного дослідження Г.А.Русин відповідає меті й поставленим завданням, складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 524 сторінки, з яких 413 сторінок основного тексту, що відповідає сучасним технічним вимогам до докторських дисертацій у галузі суспільних і гуманітарних наук.

Досягненню сформульованої в роботі мети сприяв ретельний аналіз теоретико-методологічних засад та джерельної бази дослідження, представлений авторкою у розділі 1 дисертації, здійснений коректно й обґрунтовано. Крім того, дисертантка багато уваги приділила обґрунтуванню провідних наукових підходів до проблеми дослідження – системному, етнокультурному, аксіологічному, цивілізаційному, соціокультурному. Заслуговує на увагу чіткість та ґрунтовність дослідницької позиції автора щодо аналізу впливу провідних чинників, що детермінували розвиток української етнопедагогіки на західноукраїнських землях наприкінці XVIII – у першій половині XX століття (соціально-політичних, соціокультурних, етнологічних), та з'ясування їх змісту.

Як засвідчив текст роботи, дослідниця глибоко входить у філософський, соціальний, етнографічний, педагогічний та громадсько-соціокультурний контекст проблеми розвитку української етнопедагогіки упродовж тривалого історичного періоду. На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує прагнення дисертантки визначити не лише провідні концепти, але й індикатори, що

визначали сутність означених чинників, їх історико-педагогічну вагу та значущість у формуванні тенденцій розвитку етнопедагогіки українців на західноукраїнських землях.

Отже, до основних наукових здобутків, отриманих особисто Г.А.Русин у процесі дослідження, можна віднести:

1. Ґрунтовну методологію проблеми формування тенденцій розвитку етнопедагогіки західних українців у 1772-1939 рр., що підкреслює міждисциплінарний характер роботи.
2. Обґрунтований та науково виважений аналіз базових понять, провідних чинників та концептів, що визначали сутність і зміст етнопедагогіки західних українців упродовж досліджуваного періоду
3. Розробку та обґрунтування періодизації розвитку української етнопедагогіки на західноукраїнських землях у 1772-1939 рр.
4. Характеристику етнопедагогічного змісту моделей українського шкільництва та діяльності громадських організацій у Західній Україні в період австрійської та польської окупації.
5. Обґрунтування етнопедагогічних характеристик змісту виховання в народно-педагогічних уявленнях західних українців у досліджуваній період.
6. Визначення змісту і сутності етнопедагогічної концепції та тенденцій розвитку етнопедагогіки українців, виходячи з науково обґрунтованих критеріїв.

Аналіз змісту дисертації та публікацій, у яких опубліковано основні результати дослідження Г.А.Русин, засвідчує достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Таким чином, оцінка змісту дисертації Русин Галини Андріївни «Тенденції розвитку етнопедагогіки українців на західноукраїнських землях (1772-1939 рр.)» дозволяє говорити про те, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Практичне значення дисертації визначається можливістю застосування її змісту та відповідних історико-педагогічних інтерпретацій у процесі викладання курсів етнопедагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, історико-педагогічного джерелознавства тощо (для студентів другого та третього рівнів освіти). Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі планування й організації історико-педагогічних досліджень в Україні, у підготовці науково-методичної та навчальної літератури із зазначених вище навчальних дисциплін, при складанні бібліографічних та біобібліографічних покажчиків тощо.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

У джерельній базі дисертації й авторефераті представлено 45 наукових публікацій дисертантки (з них 35 одноосібних), аналіз проблематики яких свідчить про відображення основних результатів кожного з розділів дисертаційного дослідження. Кількість публікацій, їх обсяг, якість і проблематика відповідають вимогам МОН «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів».

Висновки й результати дослідження доповідалися на зарубіжних, міжнародних, всеукраїнських конференціях і форумах, де здійснювалася апробація дисертаційного дослідження. Характер наукових публікацій, у яких відображено окремі положення й результати проведеного дослідження, повною мірою відображають усі аспекти вивчення проблеми розвитку української етнопедагогіки на західноукраїнських землях упродовж досліджуваного періоду.

З огляду на це, можна стверджувати, що кількість і якість опублікованих Г.А.Русин наукових праць є достатньою, дисертація пройшла належну апробацію і є самостійною науковою працею.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Зазначимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що

визначаються МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Г.А.Русин дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження

Як усяка наукова праця, присвячена дослідженню недостатньо вивчених історико-педагогічних феноменів, дисертація Г.А.Русин містить певні дискусійні положення, а відтак хотілося б уточнити й конкретизувати бачення автора щодо деяких із них:

1. У дисертації обрано досить, на нашу думку, інноваційний підхід до розгляду української етнопедагогіки у вигляді етнопедагогічних концептів Родини, Мови, Віри і Громади в процесі аналізу тенденцій розвитку етнопедагогіки українців на західноукраїнських землях у 1772-1939 рр. Водночас зауважимо, що в розділі 1 обґрунтування змісту цих провідних концептів не знайшло належного відображення; досить побіжно про ці концепти йдеться і в концепції дослідження (вступ до дисертації).

2. У розділі 2 дисертантка представила авторські моделі національного шкільництва в досліджуваній період, і коректно пов'язала їх з провідними етнопедагогічними концептами. Проте науковий коментар до названих моделей має дещо описовий характер; потребує більш ґрунтовного опрацювання аналіз взаємозв'язку змісту освіти в Західній Україні досліджуваного періоду з народною родинною педагогікою, народною дидактикою та іншими розділами етнопедагогіки.

3. Не викликає застережень обґрунтована в розділі 1 періодизація розвитку етнопедагогіки українців на західноукраїнських землях у 1772-1939 рр. (у вигляді трьох етапів, на підставі соціально-політичного критерію). Вважаємо, проте, що визначені дисертанткою тенденції (розділ 5) могли би бути співвіднесені з періодизацією цього процесу на кожному з трьох етапів, що, на нашу думку, збагатило би і методологічний, і суто історико-педагогічний зміст виконаного дослідження.

4. Аналізуючи у розділі 3 зміст народного родинного виховання в Західній Україні, дисертантка аргументовано долучас до наукового обігу не лише архівні матеріали та наративні джерела, але й багатий етнографічний матеріал. Проте в цій частині дисертації, на нашу думку, не вистачас суто педагогічного аналізу – форм, методів, засобів народного виховання у Західній Україні в 1772-1939 рр.

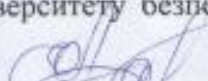
5. У розділі 5 Г.А.Русин досить глибоко проаналізувала провідні тенденції розвитку етнопедагогіки західних українців в досліджуваний період, виходячи зі змістового й концептуального критеріїв. Водночас маємо зауважити, що з тексту дисертації складно зробити висновок, яким чином ці тенденції впливають (чи не впливають) на можливість використання накопиченого народно-педагогічного досвіду в умовах закладів загальної середньої та вищої освіти. Вважасмо, що варто було би, крім суто історико-педагогічних, виокремити ще й прогностичні тенденції та рекомендації стосовно використання етнопедагогічного ресурсу в підготовці майбутніх педагогів до професійної діяльності.

Загальний висновок

Загалом подана до захисту докторська дисертація Галини Андріївни Русин «Тенденції розвитку української етнопедагогіки на західноукраїнських землях (1772-1939 рр.)» є актуальним, самостійним, завершеним і достатньо апробованим дослідженням, результати якого мають значення для розвитку історико-педагогічної науки і практики педагогічної діяльності. Сформульовані у дослідженні висновки можуть бути корисними для підготовки наукових праць з історії та історії педагогіки, теорії й методики виховання, у практиці організації освітнього процесу в закладах загальної середньої та вищої освіти в Україні.

Аналіз дисертаційного дослідження засвідчує його цілісність, самостійність, завершеність, належну наукову новизну й практичну значущість. Дисертація і автореферат загалом відповідають вимогам до оформлення дисертацій і авторефератів дисертацій (п. 9, 11, 12, 13, 14

Постанови КМУ № 567 від 24.07.2013 р. «Про порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»). Це дозволяє рекомендувати спеціалізованій вченій раді Житомирського державного університету імені Івана Франка присвоїти Галині Андріївні Русин науковий ступінь доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
професор кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор
педагогічних наук, професор Григорій ВАСЯНОВИЧ

Підпис професора Григорія Васиновича засвідчую:

Учений секретар Львівського державного університету безпеки
життєдіяльності Роман ЛАВРЕЦЬКИЙ

«07» грудня 2021 року

